

LITERAȚIA ÎNTRE TEORIE ȘI PRACTICĂ

Prof . Nicoleta Meseșan
Colegiul Național Pedagogic „Gheorghe Lazăr”
Cluj-Napoca

1. Literația și competența a învăța să înveți

În societatea actuală, bazată pe diversitate și dinamism, educația este chemată să răspundă unor nevoi prospective greu de anticipat, uneori chiar imposibil. Este cunoscut faptul că educația trebuie să pregătească tineretul pentru viitor, nu pentru ziua de azi, dar schimbările petrecute într-un ritm extrem de alert în societatea actuală fac dificilă misiunea educației. Alvin Toffler spunea că analfabetul viitorului nu va fi cel care nu știe să citească, ci acela care nu știe să învețe. Din păcate, adevărul acestei afirmații a ajuns să devină extrem de actual, azi, aflându-ne în „viitorul” despre care se făcea afirmație. Deci, nu cantitatea de informații asimilată în timpul școlarizării este importantă, ci formarea unor strategii de învățare care să fie viabile pe tot parcursul vieții pentru a-l ajuta pe tânăr să caute, să descopere, să asimileze și să aplice informații noi. Fără a nega importanța asimilării de cunoștințe, se evidențiază necesitatea formării strategiilor de învățare care să devină aplicabile în viitor, după ce tânărul va ieși de pe băncile școlii. Formarea competenței *de a învăța să înveți*, una dintre competențele-cheie stabilite la nivelul Uniunii Europene, devine țintă pentru fiecare nivel de școlarizare, măsurabilă la finalul școlarizării obligatorii. Pentru ca elevii să fie echipați cu abilități și competențe care să-i ajute în învățarea pe tot parcursul vieții, în școală se pot oferi modele de strategii, iar strategiile de literație fac parte din categoria strategiilor care sprijină învățarea pe tot parcursul vieții, devenind unealtă intelectuală indispensabilă în adaptarea la cerințele societății.

Literația a intrat recent în vocabularul limbii române, dar încă nu își găsește o traducere în Dicționarul explicativ. Astfel pentru a defini sensul noțiunii s-a preluat sensul din limba engleză ca fiind *capacitatea de a citi, a scrie, a utiliza numere și de a înțelege și a utiliza informațiile citite în viața de zi cu zi*. În dicționarul OECD, *literația* este menționată ca: „abilitatea de a înțelege, de a folosi și de a reflecta asupra textelor scrise pentru a-și atinge obiectivele, a-și dezvolta cunoștințele și potențialul și a participa eficient la viața societății”. Literația este definită în dicționarul Cambridge „ca abilitatea de a scrie și a citi”

dar „literația este, de asemenea, o abilitate de bază sau o cunoaștere a unui subiect” (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/literacy>). În documentele UNESCO, despre *literație* se afirmă ca este „un set de abilități de citire, scriere și numărare, alfabetizarea dar care „este acum înțeleasă ca un mijloc de identificare, înțelegere, interpretare, creație și comunicare într-o lume tot mai digitalizată, mediată de text, bogată în informație și rapidă” (<https://en.unesco.org/themes/literacy>). *The Global Alliance for Literacy* afirmă că literația este „fundament al învățării pe tot parcursul vieții” (<http://uil.unesco.org/literacy/global-alliance>). *Literația* este interpretată și dintr-o perspectivă care valorizează calitatea educației fiind văzută ca „o abilitate cheie, dar și o măsură-cheie a educației populației.” (Roser, Ortiz-Ospina, 2018). Literația poate fi interpretată și ca alfabetizare de bază, dar în prezentul material se va utiliza ca noțiune care definește capacitatea de a citi, a înțelege și de a aplica ceea ce s-a citit. Toate definițiile prezentate dovedesc sau afirmă importanța literației ca abilitate de a scrie, a citi și a înțelege ceea ce s-a citit pentru a aplica și a utiliza informațiile în viața de zi cu zi. Formarea abilităților de literație reprezintă și o măsură a valorii unui sistem educațional.

2. Aplicații în practica școlară

Pornind de la nevoia, de-a forma abilități de studiu la elevi și pentru a crește nivelul de dezvoltare a abilităților de literație s-au aplicat diverse strategii de literație specifice textelor științifice, la disciplinele pedagogice, curriculum diferențiat. În cele ce urmează sunt prezentate trei dintre strategiile care au fost aplicate la orele de specialitate, profil vocațional-pedagogic, specializarea învățător-educatoare, clasele a X-a și a XI-a.

2.1. Modelul Frayer (<http://www.theteachertoolkit.com/index.php/tool/frayer-model>) este un organizator grafic pentru construirea și dezvoltarea vocabularului elevului.

Etape: 1. Se selectează cuvintele-cheie studiate în lecția respectivă. 2. Se împarte clasa în perechi/grupe de elevi. Se atribuie fiecărei perechi/grupe unul dintre conceptele-cheie, sarcina fiind să completeze organizatorul grafic pentru conceptul dat. De asemenea, se poate atribui fiecărui elev un singur concept pentru a lucra singur. 3. Fiecare pereche/echipă/elev va prezenta întregii clase concluziile. Se pot utiliza aceste reprezentări pentru a analiza întreaga listă de concepte-cheie specifice unei teme.

Sugestie: se pot face copii ale fiecărui organizator grafic Frayer, astfel încât fiecare elev să aibă o copie a tuturor conceptelor-cheie. De asemenea, organizatorii grafici Frayer

pot fi afișați pe un perete al clasei special amenajat ca spațiu de referință pentru elevi. Opțional, se poate solicita elevilor: să argumenteze alegerea exemplelor și a non-exemplelor și să folosească modelul Frayer ca strategie de notare în timpul citirii.

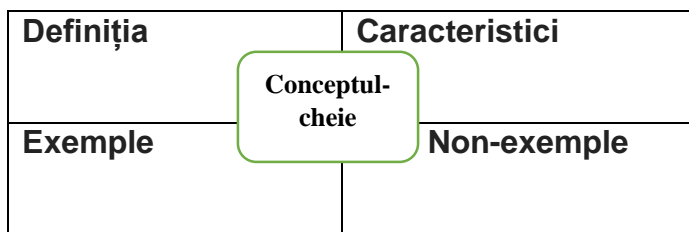

Fig 1. Modelul Frayer

La orele de *Psihologia vârștelor* s-a aplicat matricea Frayer la lecția *Preșcolarul-dezvoltarea afectivă*. Elevii au sintetizat, individual, aspecte specifice evoluției afectivității la vârștă preșcolară. Noutatea, dar și o ușoară barieră a acestei strategii a fost necesitatea de-a căuta non-exemple, elevii fiind astfel solicitați să gândească divergent.

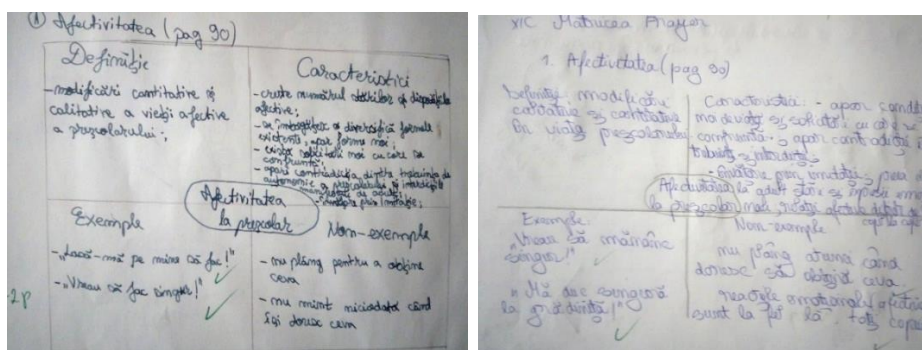

Fig 2. Modelul Frayer- exemple din practica școlară

2.2. Harta de definire a conceptului (Concept of Definition Map -Schwartz and Raphael, 1985; Buehl, 200) este o diagramă care conține sensul unui cuvânt, ceea ce caracterizează conceptul și care sunt exemplele potrivite acestei noțiuni.

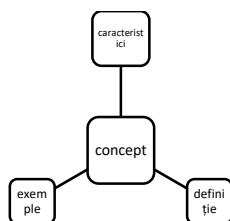

Fig. 3. Harta de definire a conceptului, adaptare după *Instructional Strategies* pdf.

Etape: 1. Profesorul/elevii selectează un cuvânt care să fie explorat și să plaseze cuvântul în centrul hărții cuvântului. 2. Profesorul cere elevilor să stabilească o definiție care să descrie cel mai bine cuvântul și să o scrie într-o casetă anexă. 3. Elevii enunță câteva caracteristici. 4. Elevii oferă apoi câteva exemple specifice pentru noțiunea selectată.

5. Profesorul și elevii discută harta cuvântului și îl relaționează cu sarcina de citire. 6. Elevii citesc textul, revizuiesc harta și fac modificări sau adăugiri.

În practica școlară, s-a aplicat în lecții de recapitulare la *Introducere în pedagogie și teoria și metodologia curriculumului* clasa a IX-a, la subiecte *Finalitățile educației*.

Etape: Clasa de elevi a fost împărțită în șase echipe. Fiecare echipă a primit un concept care trebuia analizat, dar și sintetizat într-o hartă de definire a conceptului. Două echipe au avut același concept de prezentat. Apoi, s-au comparat rezultatele. Conceptele analizate au fost: *ideal educațional*, *scop educațional*, *obiective educaționale*. Rezultatele sintetizate au fost discutate cu întreaga clasă. Avantajul acestei structuri grafice este faptul că solicită exemplificări ale conceptelor studiate.

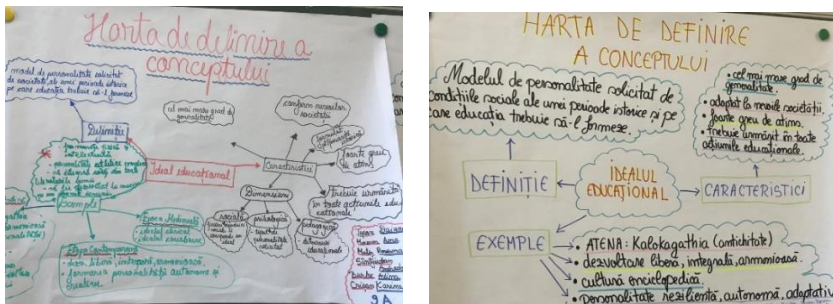

Fig. 4- Harta de definire a conceptului- exemple din practica școlară

2.3. Harta mentală (Minde Map) este o strategie de studiu și de organizare a informațiilor. Creatorul acestei strategii, Tony Buzan, afirmă că este o strategie de învățare bazată pe conectarea informațiilor care sunt importante pentru fiecare individ.

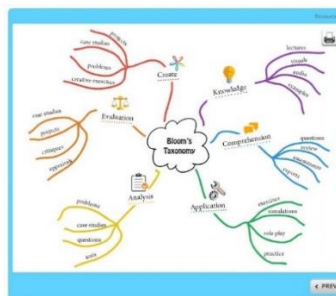

Fig 5. Minde Map- preluare <https://community.articulate.com/discussions/building-better-courses/free-mind-map-template>

O hartă mentală reprezintă o redare grafică a unor idei, concepte, asociate unui singur concept central. Conceptul central poate fi reprezentat printr-o imagine sau cuvânt. Aceste asocieri formează o structură radială, care se aseamănă cu sinapsele neuronale. Două hărți mentale care reprezintă același subiect, dar create de două persoane diferite sau de aceeași persoană, dar în momente diferite, vor arăta diferit. Acest lucru se

datorează faptului că fiecare persoană are propriul mod de a gândi, după o logică proprie și care se va reflecta în reprezentarea grafică.

În practica școlară, s-a utilizat harta mentală la ora de *Psihologie generală*, clasa a X-a, lecția *Inteligența*. Fiecare elev a avut ca sarcină de lucru să realizeze o hartă mentală pentru noțiunea studiată, sintetizând și sumarizând informațiile specifice.

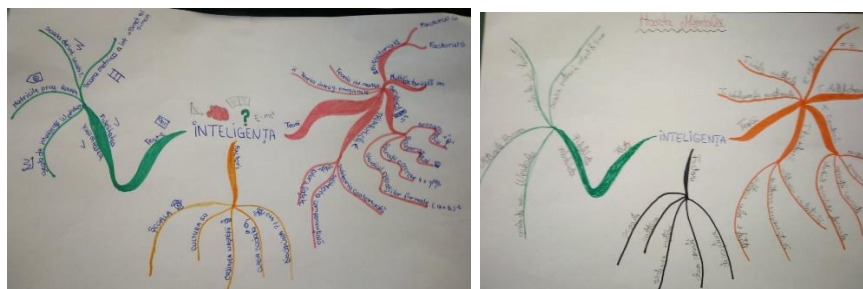

Fig 6. **Minde Map**- aplicații în practica școlară- clasa a X-a

Utilizarea desenelor, a culorilor și libertatea de-a conecta informațiile după propriul sistem de clasificare sunt câteva elemente care au transformat acest organizator grafic într-unul preferat de către elevi, fiind frecvent utilizat în studiul textelor sau în lecțiile de recapitulare.

3. Concluzii: Strategiile de literație în general, și cele prezentate, în particular ca etape importante în învățare și în formarea literației funcționale, prezintă câteva avantaje în practica școlară asigurând: înțelegerea textelor de specialitate facilitând învățarea; fixarea cunoștințelor prin asocieri cu informații anterior asimilate; durabilitatea informației; aplicabilitatea cunoștințelor; facilitează motivarea, implicarea și activizarea elevilor în învățare. Strategiile de literație ar trebui să fie un domeniu cunoscut de către profesori de toate specialitățile pentru a forma elevilor abilități de literație bine conturate, în perspectiva devenirii unor cetățeni literați funcțional.

Bibliografie:

Wolf, M. (2008). *Proust and the squid: the story and science of the reading brain*. Cambridge: Icon Books

Max Roser and Esteban Ortiz-Ospina (2019). *Literacy*. Published online at *OurWorldInData.org*

retrieved from: <https://ourworldindata.org/literacy>

OECD- Glossary of Statistical Terms from: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=5420>

Literacy from: <https://en.unesco.org/themes/literacy>

The Global Alliance for Literacy from: <http://uil.unesco.org/literacy/global-alliance>

Five Stages of Reading Development from: <https://www.theliteracybug.com/stages>

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/literacy>

https://www.sedl.org/.../teaching_content_area_literacy_and_disciplinary_literacy.pdf

www.sedl.org

<https://community.articulate.com/discussions/building-better-courses/free-mind-map-template>

